

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

Eesu toji Berlyne / su sapno gūšiais iš Lietuvos

2014-02-21

ŽURNALAS: LITERATŪRA IR MENAS

TEMA: Pokalbiai

AUTORIUS: Sigita Barniškienė

DATA: 2014-02

Sausio 23 d. teko apsilankyti Berlyne pas lietuvių kilmės 1932 metais Šilutės rajone, Karceviškių kaime, gimusią, nuo 1945 metų Berlyne gyvenančią ir vokiškai rašančią poetę ir dailininkę Aldoną Gustas, keletą valandų pasikalbėti apie jos ilgą, vingiuotą gyvenimo kelią ir dvilypį talentą, jungiantį žodžio ir grafinio vaizdavimo menus. Lietuvių skaitytojui ji žinoma iš poezijos rinkinių „Briedžiai mano broliai“ (vertė Vytautas Karalius, Vilnius: Vaga, 1983); Symbiosefrauen / Simbiozės moterys. Zeichnungen und Prosa / Piešiniai ir proza (vertė Giedrė Paplonskytė-Bartelt, Berlin: Corvinus Presse, 1993); Eilėraščiai. Gedichte. Proza. Prosa. Piešiniai. Zeichnungen (vertė Vytautas Karalius, Giedrė Paplonskytė-Bartelt, Vilnius: Baltos lankos, 1994); Jetzt. Dabar. Gedichte und Zeichnungen. Eilėraščiai ir piešiniai (vertė Giedrė Bartelt, Vytautas Karalius, Vytenė Saunoriūtė-Muschick, Vilnius: Baltos lankos, 1998).

Aldona Gustas parašė ir išleido virš 20 poezijos rinkinių, su savo dailės kūriniais dalyvavo daugelyje personalinių parodų Berlyne, Hamburge, Kylyje, Miunsteryje, Ladenburge, Švalenberge, Vilniuje, Šiauliuose, taip pat grupinėse parodose Heidelberge, Bonoje, Darmštate, JAV, Prancūzijoje, Italijoje, Belgijoje.

Už vaisingą kūrybą ir aktyvią veiklą inicijuojant ir daug metų vadovaujant menininkų grupei „Berlyno dailininkai-poetai“, kuriai priklausė tokie žymūs autoriai kaip Günteris Grassas, Günteris Bruno Fuchsas, Oskaras Pastioras, Wolfdietrichas Schnurre, Joachimasis Uhlmannas ir kiti, Aldona Gustas 1997 metais apdovanota Rahel Varnhagen von Ense medaliu, 1999 metais Vokietijos Federacinės Respublikos kryžiumi už nuopelnus Bundesverdienstkreuz, 2006 metais Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino medaliu.

Sigitos Barniškienės nuotrauka

Kada ir kaip pradėjote rašyti eilėraščius? Ar Jus kas nors paskatino tai daryti? Kada pajutote dailininkės pašaukimą?

Vaikystėje tėvas rytais man pasakodavo savo sapnus. Labai supykdavau, jeigu jis pakartodavo jau girdėtą sapną. Kai tėvas Vokietijoje buvo suimtas sovietų kareivių, aš atsitiktinai buvau tuo metu kartu su juo namuose, stovėdamas tarp dviejų šautuvais ginkluotų kareivių, jis man pasakė: „Šiandien sapnavau, kad kareivis į mane šovė.“ Mano tėvas įvykdė savo tėvišką pareigą, perspėjo mane, jo daugiau neteko pamatyti.

Tėvas visada mane palaikydavo. Jeigu būdavau išsiblaškiusi ar užsimiršusi ir mama pykdavo, tėvas tuomet sakydavo: „Aldona ilsisi nuo gyvenimo!“ Tačiau ir mano mama buvo nuostabi, jautri moteris. Aš, kaip lyrikė, turiu pasverti kiekvieną žodį – iš mamos paveldėjau šį rimtą požiūrį į žodžius. O Vakarų Berlyne mes su motina atsidūrėme taip: 1946 metais motina naktį buvo iškviesta į sovietų komendantūrą Rytų Berlyne ir apklausinėjama. Ji šiek tiek mokėjo rusiškai. Matyt, buvo ruošiamasi mus ištremti į Sibirą. Ji buvo su mažuoju broliuku, įžnybė jam į užpakaliuką, kad jis pradėtų rėkti, o rusų karininkas netekęs kantrybės šaukė: „Eikite namo!“ Grįžusi motina pasakė, kad turime tuoj pat bėgti iš sovietų sektoriaus. Mes priklausėme prie pirmųjų 200 pabėgėlių iš sovietų zonos į Vakarų Berlyną. Kai kurie pažįstami latvių studentai buvo apgauti, jiems tariamai buvo leista grįžti į tėvynę, tačiau jie visi atsidūrė Sibire, mes negavome iš jų jokių laiškų.

O 1951 metais aš susipažinau su savo vyru Georgu Holmstenu, su kuriuo susituokėme 1952 metais. Nenorėjau turėti vaikų, nes patyriau, kaip sunku buvo mamai auginti mano broliuką, kuris gimė 1944 metais, šiuo klausimu mes sutarėme su vyru. Buvau baigusi vidurinę mokyklą ir norėjau dirbti, įsidarbinau moterų klinikos biure. Georgas, matyt, intuityviai jautė mane turint lyrikės gabumą, nes man vakare vis skaitydavo poeziją. Savo gėdai turiu prisipažinti, kad kartais man būdavo netgi nuobodu: ak, ir vėl eilėraštis! Buvau linkusi veikti, o ne klausyti žodžių. Bet vieną naktį, man tuomet buvo 26 metai, kai negalėjau užmigti, staiga gimė galvoje eilėraštis. Šokau iš lovos, užrašiau ant lapo ir supratau – tai tikrai eilėraštis! Taip tapau rašytoja, užmezgiau kontaktus su leidyklomis. Žinoma, jos dažniausiai pageidauja prozos, Vokietijoje sunku publikuoti, jeigu rašai vien eilėraščius. Man labai pasisekė, nes susipažinau su leidyju V. O. Stompsu, įkūrusiu „Eremiten Presse“ leidyklą. Jis mane labai rėmė, o tai sustiprino pasitikėjimą savimi. Be poezijos aš negaliu gyventi, turiu skaityti eilėraščius.

Tiek mano vyras, tiek aš norėjome būti savarankiški ir laisvi. Tuo metu Vakarų Berlyne buvo sunkus laikas. Mes buvome neturtingi, bet linksmi, patenkinti gyvenimu, daug pasiekėme iš savo neturto. Vieną kartą apsilankiau dailės parodoje. Paveikslai man padarė stiprų įspūdį. Pradėjau labai daug skaityti, nes turėjau laiko. Eidavau į biblioteką kaip medžiotoja – kokią knygą dabar pasiimsiu? Ir tai truko apie dešimt metų. Aš ir mokykloje turėjau gerus pažymius iš dailės, bet tuokart ji manęs nesudomino. Ir staiga man kilo noras piešti. Susipažinau su dailės mokytojais Horstu Strepeliu ir Matthiasu Koeppeliu, ir taip viskas prasidėjo. Aš tapiau apsupta ramybės, galėjau išlaisvinti savo fantaziją ir laikui bėgant pati labai keičiausi. Dailė labai praturtino mano gyvenimą. Man visad reikėjo jaustis laisvai. Esu autodidaktė. Poezijoje man labai svarbu natūralumas ir naujadarai. Aš neapkenčiu kablelių ir taškų, nes taškas – tai melas. Juk viskas vystosi toliau, kiekvienas eilėraštis gali būti

pratęstas. O brūkšniai – tai nuostabu, nes skaitytojas gali atsikvėpti, tai yra pauzė, viskas atvira. Tas pats su gyvenimu ir mirtimi. Juk viskas vystosi toliau, niekas nedingsta, tai kam gi tas taškas. Aš nebijau mirties, nes aš niekam nepakenčiau, mano sąžinė švari. Mano vyras ir aš pasižadėjome vienas kitam pereiti į amžinybę labai sąmoningai. Jam sakiau, jeigu aš mirsiu pirma jo, noriu išgyventi savo perėjimą anapus. Prieš jo mirtį klausiau, ar jis nori, kad jį guosčiau, būčiau švelni, tačiau jo paskutiniai žodžiai buvo: „Kaip ir tu.“ Jis iš prigimties buvo trokštantis žinių ir aš mačiau, kad jis laukė ir norėjo sužinoti, kas gi įvyks dabar. Jo pelenai buvo išbarstyti jūroje, tuo metu aš buvau namuose, pasidėjusi prie savęs jo rankraščius, ir mačiau vaizduotėje jo atvaizdą. Jis man sakė: „Aš įsuptas į orą.“

Kaip Jūs prisimenate savo kelionę iš Vilniaus į Vokietiją 1941 metais prasidėjus karui?

Mano tėvą, dirbusį policijoje, dažnai perkeldavo iš vienos vietos į kitą. Tuo metu mes gyvenome Vilniuje tiesiog geležinkelio stoties pastate. Aš pažiūrėjau pro langą ir pamačiau, kad eina basi elgetos. O mama pasakė, kad tai rusų kareiviai. Mes greitai turėjome slėptis pas pažįstamus, po to mama gavo vokiečių persikėlėlių dokumentus ir bėgome iš Lietuvos į Vokietiją. Atsimenu, kad mums važiuojant traukiniu, prieš save pamačiau didelį laikrodį ir supratau, kad dabar prasideda visiškai naujas gyvenimas. Man tuo metu buvo devyneri metai. Mes važiuojome per Torunę, mano tėvas pakeliui buvo dešimtis kartų tardomas. Stovykloje miegojome dviaukštėje lovoje, aš gulėjau ant gulto virš tėvų ant šiaudų ir verkiau. Vilniuje aš turėjau gražų kambarį, kur galėdavo lankytis svečiai, o čia supratau, ką reiškia skurdas. Man ašaros nesiliovė tekėti, tačiau verkiau tyliai, kad negirdėtų tėvai. Torunėje aš vaidinau linksmą vaiką, nes nenorėjau dar labiau liūdinti tėvų. Mano tėvą vis tardė, tai buvo baisu. Jis buvo dirbęs policijoje, rūpinosi naujų policijos nuovadų steigimu Klaipėdos krašte. Aš buvau auklėjama kaip lietuvė, vokiškai tuo metu beveik nemokėjau. Atvykusi į Vokietiją, Kiūlungsborne lankiau mokyklą ir iš pradžių visai nesupratau vokiečių kalbos. Juk Klaipėdos krašto lietuviai vartojo visai kitokią kalbą, kurioje buvo sumišusi vokiečių ir lietuvių kalba, pavyzdžiui, sakydavo „kleidutė“ – suknelė. Mano močiutės mergautinė pavardė buvo Seewald, tačiau ji jautėsi tikra lietuve patriote.

Kaip keitėsi Jūsų santykis su lietuvių kalba?

Kai buvau maža, gavau lietuviškus tautinius rūbus. Per vieną šventę man reikėjo padeklamuoti ant scenos eilėraštį. Aš jį prisimenu ir dabar:

Aš esu maža mergytė
Kaip graži rūtytė.
Šen suku, ten suku
Ir daugiau nieko negaliu.

Visi plojo, o aš didžiavausi savo suknete. Pamažu lietuvių kalba išsitrynė man iš atminties. Bet visada jaučiausi esanti lietuvė. Mano rašymo jausmas iki šiol yra lietuviškas. Nemoku būti liūdna ar linksma kaip vokiečių, nors dažnai lieku nesuprasta. Kai mes turėjome išvažiuoti iš Vilniaus, mano mokytoja verkė mokyklos koridoriuje (aš net nežinojau, kad ji mane taip mylėjo) ir sakė: „Niekada neužmiršk, kad tu esi lietuvė mergaitė.“ Ir aš to niekada neužmiršau. Mano pirmieji išpūdžiai, ar tai būtų snieguolės pavasari, ar mažas upeliūkštis Šilutėje, susiję su Lietuva. Lyrika labai siejasi su kalba.

Atsimenu tokį įvykį: kai po keturiasdešimties metų buvau nuvykusi į Lietuvą, norėjau parašyti eilėraštį apie žibuokles. Lietuvoje džiaugiausi girdėdama lietuvių kalbą gatvėje. Tačiau lietuvių kalba tuomet man pasirodė šiurkštesnė, negu aš ją prisiminiau. Man kažkas neseniai pasakė, kad lietuviai negali kalbėti taip melodingai, kaip anksčiau, nes turi mažai laiko. Akustiškai kažkas buvo svetima, lietuvių kalba buvo kitokia, nei man ji skambėjo ausyse. Taigi aš norėjau parašyti vokišką eilėraštį apie žibuokles ir buvau pritrenkta, nes negalėjau rašyti vokiškai. Juk lietuvių kalba įaugusi man į kraują. Lietuvių suvokime žibuoklės turi ir šviesą, ir šešėlius. Tai visiškai atitiko mano gyvenimo jausmą. O vokiškoje interpretacijoje man atrodė per daug šviesos, nebeliko tamsių tonų.

Jūsų poezijoje pastebėjau keletą pagrindinių temų – tai vaikystės prisiminimai, gamta ir meilė. Jūs rašote meilės eilėraščius ir esate sudariusi antologijas „Erotische Gedichte von Frauen“, München, dtv, 1985; „Erotische Gedichte von Männern“, München: dtv, 1987.

Taip, aš rašau meilės eilėraščius ir esu sudariusi moterų ir vyrų erotinių eilėraščių antologijas. Moterys dažniausiai rašo meilės eilėraščius, kuriuose man trūksta erotikos, tačiau pavyko sudaryti tokią antologiją. Po to pagalvojau, kad galima būtų sudaryti ir vyrų erotinių eilėraščių antologiją. Parašiau leidyklai, tačiau, leidyklos lektorės nuomone, tai buvo netinkama idėja: kaip gi moteris rinks vyrų erotinius eilėraščius. Bet manyje yra lietuvių valstiečių kraujo, tad pamaniau, kad būtinai tai padarysiu. Rinkau vyrų erotinę poeziją ir pastebėjau, koks didžiulis skirtumas, kiek daug tokių eilėraščių, o moterys čia dažnai lieka nebylios. Taigi aš surinkau vyrų eilėraščius ir turėjau pakankamai išūlumo juos vėl nusiųsti dtv leidyklai. Lektorė perdavė mano rinkinį savo šefui, ponui Frydrichui, kuris davė leidimą publikuoti moters surinktus vyrų erotinius eilėraščius. Mano patirtis su vyrais buvo teigiama, aš negaliu neapkęsti kitos žmonijos pusės. Kadangi aš tapau ir piešiu, tai leidykla užsakė man ir piešinį. Moterų eilėraščių antologijai nupiešiau nuogą moterį, o vyrų eilėraščių antologijai taip pat nusiunčiau nuogo vyro paveikslą, bet leidykla jį gražino atgal, atsakę, kad nuogi vyrai netinka ant viršelio, tokios knygos niekas nepirks. Tada nupiešiau tik vyro galvą.

Jūsų eilėraščių rinkiniuose yra nemažai piešinių, pavyzdžiui, rinkinyje „Jetzt. Dabar“, kuriuose galima atskirti moters kūno detales.

Taip, tiesa. „Simbiozės moteris“ turi ir žvėrių kūno detalių. Gyvūnas man nereiškia negatyvumo, aš myliu gyvūnus. Moteris susieta su žvėrimi per savo vaisingumo dovaną. Aš vaizduoju ir moterį-sfinkską, kuri elgiasi labai santūriai. Rašant meilės eilėraščius man labai svarbu naujumas, nauji, negirdėti žodžiai. Pavyzdžiui: „Liebe ist Wortfleisch“ („Meilė yra žodžių kūnas“), „Liebe ist das Entlarvendste“ („Meilė yra tai, kas labiausiai apnuogina“), „Liebe buchstabiert Augen“ („Meilė išsako paraidžiui akis“), „Ach-Liebe-Dufleisch“ („Ak-meile-Tu-kūne“), „Liebe ist nicht verheiratet“ („Meilė yra neištekejusi“), „Küsse sind nicht widerrufbar“ („Bučinių negalima atšaukti“). Kitų meilės eilėraščiuose tokių formuluočių nerasite. Ir savo senyvame amžiuje aš noriu išlikti natūrali.

Kai skaitau prieš publiką eilėraščius, matau, kad žmonės atidžiai klauso, bet aš bijau, kad gali būti tokių klausytojų, kurie nuobodžiauja. Aš žinau, ką tai reiškia, kai

eilėraščiai kelia nuobodulį.

Manęs niekada nedomino gražūs vyrai, grožis man atrodo nuobodus. Dažniausiai aš atkreipdavau dėmesį į rankas, vyrų rankos gali būti nuostabios. Man pasisekė tuo, kad vyrai grįžę iš karo žiūrėjo į moters kūną kaip į kažką nepaprasto. Ir iš tikrųjų moters kūnas yra nepaprastas. Santykiuose su vyrais aš išlaikiau smalsumo, naujumo ir naivumo jausmus, nepaisant savo patirties. Mūsų santuoka buvo harmoninga, mums nereikėjo kovoti dėl tos harmonijos. Jeigu iškildavo problemos, mano vyras klausdavo: „Ar tai tokios svarbos klausimas kaip karas?“ Ir mes viską išspręsdavome, nusileisdami vienas kitam, nė vienas nedominavo. Dabartiniai vyrai man atrodo visai kitokie, ir moterys turi patirti visai kitokius jausmus.

Įdomu, kodėl Jūsų piešiniuose dažniausiai pasitaikančios spalvos – juoda, raudona ir balta?

Juoda spalva – tai naktis su nematomomis žvaigždėmis. Aš mielai nešioju juodos spalvos drabužius, mano mama taip pat mėgo juodą spalvą. Juoda – tai tam tikra būseną, į ją galima įterpti daug ką, nes naktį mes įvyniojami į juodą spalvą. Po nakties mes išlaikome juodą spalvą akyse. O balta spalva turi daug šalčio, juoda spalva man atrodo šiltesnė. Raudona yra Erosas. Dabar aš rengiu didelę parodą, kuri vadinsis „Mundfrauen“ („Moterys su burnomis“). Mano paveiksluose daug moterų galvų ir aktų, kuriuose viskas juoda-balta, o moterų lūpos raudonos. Aš pastebėjau, kad moterys dailininkės piešia moteris su gražiomis lūpomis, nes jos pačios nori tokias turėti, ir gražiais plaukais. Aš visada sakydavau: atsargiai, gražios lūpos gali įnešti į paveikslą siekį įsiteikti, kas visiškai netinka mene. Tai nėra tikra, paveikslas praranda vertę. Ir su plaukais tas pats. Vyrai piešia tokias lūpas, kokias jie jas mato, ir plaukus vaizduoja nenuodailintus. Ir aš taip elgiuosi. Mano piešiniuose nerasiau gražių lūpų.

Jūsų eilėraščius vertė į lietuvių kalbą Vytautas Karalius, Giedrė Paplonskytė-Bartelt. Kaip Jūs bendradarbiaujate su vertėjais?

Visiškai laisvai. Vytautas Karalius kilęs, kaip ir aš, iš Klaipėdos krašto. Jam abi kalbos – lietuvių ir vokiečių – yra svarbios. Jis labai geras vertėjas ir sugeba perteikti mano eilėraščių šiurkštumą, nes jie nėra tik švelnūs. Ir moterys vertėjos buvo geros. Kai eilėraštis išverstas, aš tarsi apkabinu kiekvieną žodį, žaviuosi juo.

Man labai svarbi mano eilėraščių interpretacija. Vertėjas turi jausti tą ugnele, turėti laiko vertimui. Mano eilėraščių rinkinys „Untoter“ (Corvinus Presse, 2011) buvo labai gerai priimtas. Šiauliuose per knygos pristatymą kalbėjo kunigas, aktorius skaitė eiles. Tai ypatinga knyga. Ji ras savo vietą ir Vokietijoje. Aš norėčiau, kad lietuviai susipažintų su mano maniera rašyti apie mirtį. Rašant apie tai, labai lengva tapti sentimentaliam. Turėjau labai susiimti ir būti disciplinuota rašydama ir gedėdama dėl vyro mirties, nes viskas tuoj pat gali pavirsti kiču. Ant knygos nugarėlės yra eilėraštis „Schenk mir aus dem Jenseits einen Apfel“ („Padovanok man iš anapus obuolį“). Ir taip rašiau – čia yra ir liūdesio, ir poezijos. Būtų gerai išversti šį eilėraščių rinkinį „Untoter“ į lietuvių kalbą. Man atrodo, kad jame pavartočiau daug naujų žodžių. Juk ir lietuvių kalboje galima sukurti naujus žodžius.

du trinkst meinen Schluck Wasser

du ißt meinen Brothappen
 du nimmst mir meine Atemzüge
 als würde ein Toter das Alles
 noch brauchen
 tu geri mano vandens gurkšni
 tu valgai mano duonos kąsnį
 tu atimi mano įkvėpimus
 tarsi mirusiam viso to reiktų
 Arba:
 ich möchte mit dir über den Wolken
 einen Baum pflanzen
 aš norėčiau su tavimi virš debesų
 pasodinti medį

Savo vyrui aš skaičiau šiuos eilėraščius, nes aš juk rašiau literatūrišką, ne kažką privataus.

Ką Jūs dar galėtumėte papasakoti apie savo vyrą Georgą Holmsteną? Koks jis buvo žmogus, kokie buvo jo įsitikinimai?

Mano vyras buvo istorinių, dalykinių knygų autorius, jis atsidėdavo tyrimams, ieškodavo daug šaltinių. Aš jam sakydavau: užteks ir dviejų, nebeieškok trečio šaltinio, bet jis buvo tiesą mylintis žmogus. Jis niekada nėra man pamelavęs. Tai nepaprastai guodžiantis faktas.

Savo vyrui prieš mirtį parodžiau parengtas savo ir jo užuojautas. Jo užuojautoje viduryje teksto patalpinau ir jo piešinį. Nors prieš rodydama dvejojau, tačiau jis labai apsidžiaugė, ją pamatęs. Jis buvo puikus dailininkas, tačiau nerengė savo piešinių parodų, nes, kaip jis sakydavo, nenorėjo turėti nemalonumų su galerijų savininkais ir parodų organizatoriais, pakako reikalų ir su jo knygų leidėjais. Šiauliuose buvo surengta pomirtinė jo piešinių paroda. Jis visada palaikė mano kūrybą ir būdavo laimingas pastebėjęs, kad Aldona vėl turi naujų idėjų.

Georgas Holmstenas gimė 1913 metais Rygoje, persikėlė į Berlyną, 1933 m. baigė gimnaziją, studijavo literatūrą ir istoriją Berlyno universitete. Karo metais dirbo vokiečių žinių agentūros užsienio redakcijoje. Nuo 1942 metų buvo vokiečių kariuomenėje karininkas informacijos klausimais. Jis dalyvavo grafo fon Stauffenbergo organizuotoje pasipriešinimo grupėje ir nepavykusiame sąmoksle prieš Hitlerį 1944 metais liepos 20 dieną. Jis turėjo perduoti per radiją pranešimą apie pasikėsinimą į Hitlerį. Stauffenbergas sužinodavo per mano vyrą, kas iš tikrųjų vyksta fronte, jis susitikdavo su Georgu rūsyje. Jis labai išgyveno, kai pasikėsinimas nepavyko, ir vėliau visada liepos 20 dieną būdavo nekalbus. Juk žuvo šeši milijonai žmonių ir buvo sugriauti miestai. Stauffenbergas buvo sušaudytas taip pat liepos 21 dieną Bendlerblock pastatų kieme. Georgas girdėjo šūvius, jis buvo už kelių žingsnių nuo Stauffenbergo kabineto. Georgas mirė 2010 metų liepos 21 dieną.

Tačiau Jūsų vyras nebuvo demaskuotas kaip pasikėsinimo dalyvis?

Ne, nors jis buvo tardomas. Tačiau Vermachte buvo galima pasislėpti. Vienam draugui

padedant jis buvo pasiūstas sanitaru į frontą. Jis dalyvavo sunkiuose mūšiuose prie Oderio. Vokiečių kareiviai mirė ant jo rankų. Georgas pasakodavo, kad jie visada šaukdavo savo motinas. Kai mes važiuodavome per Erfurtą, Georgo veidas sustingdavo. Aš klausdavau, kas atsitiko, ką tu čia išgyvenai. Jis papasakojo, kad čia jis dirbo ligoninėje, turėdavo rašyti protokolus. Jis turėjo perduoti vieną kareivį motinai, o tą kareivį jis laikė kuprinėje ant nugaros. Kareivis neturėjo rankų, kojų ir buvo aklas. Ir motinos riksmo Georgas negalėjo pamiršti, jis vis skambėjo jo ausyse. Tai tokie išgyvenimai, kurie niekada mūsų neapleidžia.

Jūsų vyras po karo buvo apdovanotas Vokietijos Federacinės Respublikos kryžiumi už nuopelnus Bundesverdienstkreuz. Jūs taip pat gavote tokį apdovanojimą.

Taip, aš dalyvavau moterų draugijų veikloje, ir dabar dar priklausau vienai draugijai. Rūpinausi, kad moterys publikuotų savo kūrybą ir, svarbiausia, organizavau Berlyno dailininkų ir poetų grupę. Šioje grupėje buvo žmonės su dvigubu talentu: rašytojai, kurie piešė, ir dailininkai, kurie kūrė poeziją. Vakarų Berlyne buvo nemažai tokių žmonių. Tokių grupių nebuvo nei Londone, nei Niujorke. Miesto senatas, Goethe's institutai labai rėmė mūsų grupę. Mes išleidome mūsų parodų Briuselyje, Roterdame, Insbruke ir kituose miestuose katalogus. Buvau vienintelė moteris grupėje, kolegos buvo gana sudėtingo būdo, bet aš sugebėjau puikiai bendrauti su jais. Ir Günteris Grassas, kuris tuo metu buvo jau labai garsus, buvo šioje grupėje. Vakarų Berlynui ši grupė buvo svarbus kultūrinis reiškinys. Ir aš, atvykusi į Berlyną iš Lietuvos miškų, subūriau šiuos jaunos vyrus, atrinkdavau jų darbus parodoms, rengdavau katalogus. Jie buvo labai ištikimi kolegos, tikri draugai. Tai buvo kažkas nepaprasto. Ši grupė egzistuoja net ir dabar.

Kokie Jūsų planai: ar rašysite eilėraščius, ar dar rengsite parodas?

Dabar man tarsi iš dangaus nukrito galimybė surengti parodą labai gražioje Berlyno Marheineke salėje. Ten yra maisto prekių parduotuvė, o viršutiniame aukšte – patalpos parodoms. Manęs prašė surengti dailininkų ir poetų grupės parodą. Paroda virš maisto prekių – vaisių, medaus, duonos, tai turi žavesio. Žinoma, daug autorių jau mirę, ir aš turiu bendrauti su jų našlėmis ir vaikais. Visas organizacinis darbas gana sunkus, bet įdomus. Išrinkau parodos pavadinimą „Pulsierendes Leben – pulsierender Tod“ („Pulsuojantis gyvenimas – pulsuojanti mirtis“). Günteris Grassas taip pat dalyvaus parodoje. Ten užteks vietos ir mano personalinei parodai „Mundfrauen“, kur bus daug raudonų lūpų.

Manau, kad dar rašysiu ir eilėraščius. Nes kartais ateina į galvą žodžiai, kurie tarsi suspragsi. Impulsas ateina iš žodžių. Žodžiai turi viską savyje, tai eilėraščių medžiaga. Poezijos žavesys slypi tame, kad tarsi atsiduodi žodžiams. Kartais aš pavydėdavau prozininkams, nes jie turi pagrindinę veiksmo liniją, o lyrikoje to nėra.

Ar Jūs domitės politika, ar tai ne Jūsų tema?

Aš skaitau spaudą, laikraštį „Tagesspiegel“, pasiklausau žinias, tačiau tai nėra mano veiklos sritis. Man krito į akis, kad mūsų kanclerė Angela Merkel spaudoje dažnai pavadinama „Mutti“ (mamyte), Vokietija kaip „Muttiland“ („mamytės šalis“), tačiau aš negirdėjau, kad kokia nors šalis būtų vadinama „Vatiland“ („tėvelio šalis“). Dėl to

moterys turi būti atsargios. 1968 metais buvau tarp aktyviausių feminisčių, kitaip nebuvo įmanoma. Tačiau aš niekada nesutikau prisiimti mamytės vaidmens, ypač dailininkų ir poetų grupėje. Mama yra visai kas kita. Čia tiktų pacituoti iš mano eilėraščio „In Litauen gibt es Flüsse“ („Lietuvoj yra upių“):

Lietuvoj
yra moterų
kurias matydama
džiaugiesi
kad viena jų
pagimdė tave
Ne visiems vyrams patinka tokie žodžiai.

Labai dėkoju Jums už pokalbį!